

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

З дисципліни

«Європейські організації та інститути управління»

(для бакалаврів)

Київ 2016

Підготовлено доцентом кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Масловською О.М.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій (протокол № 4, від «23» листопада 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Інституту міжнародних відносин та лінгвістики (протокол №4 від 24.11.2016 р)

Масловська О.М. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Європейські організації та інститути управління» (для бакалаврів). – К.: МАУП, 2016.- 26 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни «Європейські організації та інститути управління», плани лекцій та семінарських занять, завдання для самостійної роботи, теми рефератів, рекомендації до вивчення тем дисциплін, вказівки до написання індивідуальних робіт, перелік питань для підсумкового контролю знань, а також список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Європейські організації та інститути управління” викладається для студентів, які навчаються за напрямом “Міжнародні відносини”, спеціальність “Країнознавство” (освітньо-кваліфікаційний рівень — “бакалавр”).

Мета опанування студентами навчального курсу “Європейські організації та інститути управління” — вивчення основних теоретичних засад європейської інтеграції та актуальних проблем, які постали перед нею в ХХІ столітті. Також необхідно вивчити особливості виникнення, трансформації європейської інтеграції, проблем і тенденцій її розвитку, сучасної співпраці України з країнами Європейського Союзу, головних проблем і перспектив країн – кандидатів до ЄС. Необхідно зауважити, що навчальний курс “Європейські організації та інститути управління” є важливим для вивчення політологами-міжнародниками, оскільки інтеграційні процеси на теренах Європи мають політичні, економічні, соціальні, правовий та інший характер.

Основними завданнями навчального курсу є вивчення: поняття інтеграції міжнародної та економічної, витоків інтеграційних процесів у післявоєнній Європі, утворення Європейського об’єднання вугілля і сталі, Європейського економічного співтовариства та Євроатома, розвитку європейських інтеграційних процесів, утворення Європейського Союзу, процесів його розширення і трансформації; основних моделей європейської політичної системи, провідних положень Договору про запровадження Конституції для Європи; “первинного”, “вторинного” законодавства ЄС та інших складників правової системи ЄС; складу, організації діяльності та основних повноважень Європейської Ради, Ради Міністрів, Єврокомісії, Європарламенту, Суду Європейської спільноти та інших органів ЄС; Копенгагенських критерій вступу до ЄС; Європейської політики сусідства і шляхів її реалізації; співпраці Європейського союзу з третіми країнами, співпраці України з Європейською спільнотою, проблем і перспектив вступу країн-кандидатів до ЄС.

Самостійна робота студентів передбачає також вміння працювати не лише з базовими підручниками та навчальними посібниками, але й систематично ознайомлюватись із монографіями, словниками, енциклопедіями, науковими статтями, документами з тематики курсу з метою ефективного засвоєння понять та категорій, розглянути під час аудиторних занять та написання рефератів і наукових доповідей, аналізуючи відповідні літературні джерела.

Контроль роботи студента є необхідним компонентом навчального процесу, який має на меті визначення реального рівня професійної підготовки студента, а також надання необхідних рекомендацій, сприяючих подальшому розвитку творчої особистості студента. Об’єктами контролю є отримані студентами знання в процесі засвоєння матеріалу дисципліни на

лекціях, семінарах, диспутах та під час виконання самостійних та індивідуальних занять. Логічним завершенням процесу контролю є процедура оцінювання.

Як наслідок студенти повинні вміти:

- орієнтуватися в базових термінах, поняттях та проблемах європейської інтеграції, виокремлювати актуальні аспекти;
- визначати тенденції розвитку європейської інтеграції в цілому;
- аналізувати тенденції трансформації політичної системи ЄС;
- виявляти особливості функціонування та характерні риси окремих складових інституційної та правової системи ЄС;
- аналізувати передумови, фактори і тенденції розширення Європейської спільноти;
- виявляти головні проблеми реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Оцінка знань студентів здійснюється за результатами поточного та підсумкового контролю. Поточний та підсумковий контроль здійснюється в кредитно-модульній системі. Форми поточного контролю: експрес опитування на лекціях, тестування, рубіжні перевірочні роботи, контрольний захід. Оцінка знань та вмінь студента базується на сумі отриманих балів:

на лекційному занятті;

на семінарському занятті;

під час індивідуальної роботи з викладачем.

Активна участь під час обговорення матеріалу на лекційному занятті надає студенту можливість отримати 1 бал за кожну лекцію.

Контроль під час семінарського (практичного) заняття може бути реалізованим у формі тестування, роботи над індивідуальним завданням, участі студента в обговореннях програмних питань, виступу з доповіддю. Сума балів, отриманих в ході одного семінарського (практичного) заняття, не може перевищувати 5 балів за заняття.

Форма семестрового (підсумкового) контролю – залік/іспит.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“Європейські організації та інститути управління”

№ п/п	Назва змістового модуля і теми
1. 2. 3. 4. 5. 6.	Змістовий модуль I. Виникнення та розвиток європейських інтеграційних угруповань. Зміст поняття міжнародної інтеграції, європейської інтеграції. Утворення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС). Нормативно-правова основа. Роль Європейського економічного співтовариства в подальшій європейській інтеграції. Виникнення і розвиток Європейського Союзу. Змістовий модуль II. Роль міжнародних міжурядових організацій в актуалізації європейської інтеграції. Виникнення і розвиток Ради Європи. Роль України в європейській інтеграції: актуальні проблеми.
Разом годин: 81	

Зміст самостійної роботи
з дисципліни
«Європейські організації та інститути управління»

Змістовий модуль I. Виникнення та розвиток європейських інтеграційних угруповань.

Тема 1. Зміст поняття міжнародної інтеграції, європейської інтеграції.

Зміст лекції

1. Поняття міжнародної та європейської інтеграції.
2. Стадії міжнародної та європейської інтеграції.
3. Актуальність фінансової інтеграції в контексті реалізації зовнішньої політики держав.

Ключові слова:

- Інтеграція
- Міждержавні угоди
- Міждержавні органи
- Міжнародна торгівля
- Взаємозалежність
- Зони вільної торгівлі
- Митний союз
- Зовнішньоторговельна політика
- Спільний ринок
- Макроекономічна політика

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити основні етапи формування міжнародної та європейської інтеграції
2. На основі порівняльного аналізу дослідити наслідки Другої світової війни на формування інтеграційних угруповань.

Теми рефератів

1. Виникнення та зміст поняття європейської та міжнародної інтеграції: головні стадії формування.
2. Механізм формування інтеграційних угруповань.
3. Роль формування зони вільної торгівлі для міжнародних акторів.
4. Роль формування митного союзу для міжнародних акторів.
5. Механізм формування спільної зовнішньої політики інтеграційних угруповань.

Рекомендації до вивчення теми 1

Розпочинаючи підготовку питань теми 1 варта усвідомити, що в реаліях сучасного міжнародного становища необхідно знати та вміти глобально аналізувати світові процеси. Вивчення теоретичних засад курсу необхідно розпочати з розкриття поняття європейської та міжнародної інтеграції.

Студент повинен вміти розрізняти різні стадії європейської та міжнародної інтеграції.

Студенти повинні засвоїти основні етапи розвитку європейської інтеграції, починаючи з закінчення Другої світової війни, вміти виокремлювати поняття міжнародної інтеграції та фінансової інтеграції.

Література [1; 3; 15; 22; 26; 33; 43; 45]

Тема 2. Утворення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС).

Нормативно-правова основа.

Зміст лекції

1. Утворення Європейського співтовариства вугілля і сталі, як основа формування європейської інтеграції.
2. План Маршала.
3. План Шумана.
4. Брюссельський договір 1948 р.

Ключові слова:

- Дж. Маршал
- Стабілізація міжнародних відносин
- Паризька нарада 1947 р.
- Організація європейської співпраці
- Субсидії і позики
- Країни-реципієнти
- Р. Шуман
- Західноєвропейська інтеграція
- Європейське співтовариство
- Європейська оборонна спільнота
- Західноєвропейський союз
- Принципи вільної торгівлі
- Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) 1968 р.
- МАГАТЕ

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти схему-таблицю, де необхідно зазначити основні етапи утворення ЄСВС.

2. На основі першоджерел та фахової літератури дослідити наслідки Плану Маршала на європейську інтеграцію.

Теми рефератів

1. План Шумана, як основа європейської інтеграції.
2. «Брюссельський договір 1948 р»: основні положення.
3. Основні засади «Плану Маршала».
4. Утворення, основні напрями діяльності ЄСВС.

Питання для обговорення

1. Передумови виникнення ЄСВС.
2. Основні нормативно-правові документи початку європейської інтеграції.
3. Наслідки паризької наради 1947 р.

Рекомендації до вивчення теми 2.

Вивчення цієї теми необхідно почати з передумов створення європейських співтовариств та інтеграційних угруповань. Особливу увагу необхідно приділити Плану Маршала, який поклав початок панування США в світі з середини ХХ століття, що спричинило економічну залежність країн-рецепієнтів.

Також особливу увагу необхідно приділити вивченню Плану Шумана, як проекту утворення промислово-фінансового та економічного об'єднання підприємств чорної металургії, кам'яновугільної та залізорудної промисловості країн учасниць Плану Маршала, що призвело до створення Європейського співтовариства вугілля і сталі та подальшої європейської інтеграції.

Література [22; 26; 33; 39; 40; 43; 45]

Тема 3. Роль Європейського економічного співтовариства в подальшій європейській інтеграції.

Зміст лекції

1. Утворення економічного співтовариства (ЄЕС) та його головні органи.
2. Роль Римського договору 1957 р. в інтеграційних процесах Європи.
3. Основні аспекти створення програми єдиного митного простору до 1969 р.
4. Участь ЄЕС в ООН та ОБСЄ.

Ключові слова:

- Спільний ринок
- Митні тарифи
- Імпорт та експорт
- Торговельна політика
- Треті країни
- Валютна політика
- Політична інтеграція

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати результати роботи ЄЕС для створення валютної політики.
2. Зазначити основні риси Римського договору 1957 р..
3. Ефективність діяльності ЄЕС.

Теми рефератів

1. Керівні органи ЄЕС.

2. Основні положення програми щодо створення єдиного митного простору в рамках ЄЕС.
3. Основна мета та завдання ЄЕС.

Питання для обговорення:

1. Типи інтеграції в міжнародних відносинах.
2. Роль спільної економічної політики в європейській інтеграції.
3. Основні напрямки діяльності ЄЕС.

Рекомендації до вивчення теми 3.

Основними вимогами до засвоєння теми 3 є розглядання Європейського економічного співтовариства, як регіональної міжурядової економічної та політичної організації країн Західної Європи. Необхідно прослідити роль Бельгії, Італії, Люксембург, Нідерланди, Франції та ФРН в створенні економічної європейської інтеграції.

При самостійному вивченні теми 3 необхідно дослідити реорганізацію ЄЕС у Європейський Союз та приєднання нових членів: Австрії, Фінляндії та Швеції.

Література [6; 11; 12; 21; 22; 26; 27; 30; 33; 43]

Тема 4. Виникнення і розвиток Європейського Союзу.

Зміст лекції.

1. Утворення та головні органи Європейського Союзу.
2. Маастрихтський договір 1992 року.
3. Амстердамський договір 1997 року.
4. Етапи розширення ЄС.

Ключові слова:

- Єдиний економічний простір

- Єдиний європейський акт (ЄЄА)
- Єдиний імпортний тариф ЄС
- Європейський економічний простір (ЄЕП)
- Європейський інвестиційний банк
- «Наднаціональність»
- «Єврозаона»
- Консультативні органи

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати діяльність органів Європейського Союзу.
2. Зазначити основні риси Амстердамського договору 1997 р.
3. Визначити основні етапи розширення ЄС.

Теми рефератів

1. Маастрихтський договір 1992 р., як основний документ створення ЄС.
2. Основні повноваження дорадчих, фінансових та соціальних органів ЄС.
3. Основна мета та завдання ЄС.
4. Поняття Європейської валютної одиниці.

Питання для обговорення:

1. Європейська валютна система, як форма організації міжнародних валютних відносин.
2. Європейська валютна угода 1958 року.
3. Основні напрямки діяльності ЄС.

Рекомендації до вивчення теми 4.

Самостійне вивчення теми 4 орієнтоване на те, що студенти розглянуть найбільше інтеграційне європейське об'єднання – Європейський Союз, як об'єднання європейських держав зі своєрідним інституційно-політичним устроєм. Також розглянуть основні органи ЄС, які мають велике значення для формування європейської інтеграції і зближення країн-членів.

Необхідно також засвоїти етапи розширення Європейського Союзу, особливо приділити увагу Люксембургському засіданні Європейської ради 1997 року, на якому розглядалось формування подальшого розширення. Засвоєння поняття Копенгагенських критеріїв – як основних вимог вступу до ЄС, необхідно для усвідомлення етапів вступу до ЄС.

Важливим залишається розглядання Європейської асоціації вільної торгівлі, Європейської валютної одиниці, Європейської валютної системи, Європейської валютної угоди.

Література [1; 6; 8; 9; 12; 22; 26; 33; 43; 45]

Змістовий модуль II. Роль міжнародних міжурядових організацій в актуалізації європейської інтеграції.

Тема 5. Виникнення і розвиток Ради Європи.

Зміст лекції.

1. Утворення та головні органи Ради Європи.
2. Основні напрямки діяльності Ради Європи.
3. Співробітництво України з Радою Європи.

Ключові слова:

- Плюаристична демократія
- Права людини

- Конституційні реформи
- Дорадчі органи
- «Європейські конвенції»
- Імплементация
- Моніторинг

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати діяльність статутних органів Ради Європи.
2. Діяльність Ради Європи з питань прав людини.
3. Участь України у співробітництві з Радою Європи.

Теми рефератів

1. Рада Європи: утворення, структура та діяльність.
2. Основні члени Ради Європи та їх діяльність.
3. Основна мета та завдання Ради Європи.

Питання для обговорення:

1. Рада Європи, як найбільша міжнародна міжурядова організація з питань демократії у світі.
2. Співробітництво України та Ради Європи.
3. Основні напрямки діяльності Ради Європи.

Рекомендації до вивчення теми5.

Розглядаючи тему «Виникнення і розвиток Ради Європи» необхідно зазначити, що Рада Європи є міжнародною міжурядовою організацією, що була заснована 5 травня 1949 року і налічує 49-держав членів, які приймають

активну участь в зміцненні плюаристичної демократії та прав людини, сприяють усвідомленню існування європейської культурної самобутності, шукають шляхи вирішення соціальних проблем, розвивають політичне партнерство в європейській інтеграції.

Також необхідно особливу увагу приділити співробітництву України і Ради Європи, яка має на меті завдання реформування правової системи України та інших важливих питань.

Література [3; 6; 8; 15; 21–24; 26; 33; 43; 44]

Тема 6. Роль України в європейській інтеграції: актуальні проблеми.

Зміст лекції

1. Особливості Євроінтеграційної стратегії України.
2. Правова основа відносин Україна – ЄС.
3. Прагнення України до повноправного членства в ЄС.
4. Співробітництво України і ЄС в окремих секторах міжнародних відносин.

Ключові слова:

- Угода про асоціацію між Україною і ЄС
- Зона вільної торгівлі
- Європейська політика сусідства
- Протекціонізм
- Європейська політика безпеки і оборони
- Сфера юстиції
- Енергетична сфера
- Сфера охорони довкілля
- Галузь транспорту

Завдання для самостійної роботи:

1. Особливості формування відносин Україна та Європейський Союз.
2. Проблеми вступу України до ЄС.

3. Співробітництво України в енергетичній сфері.

Теми рефератів

1. Роль України у процесі європейської інтеграції.
2. Актуальні проблеми вступу України до ЄС.
3. Позиція і політика Європейського Союзу щодо України.

Рекомендації до вивчення теми 6.

При самостійному вивченні теми 6, необхідно враховувати те, що Україна є найбільшою європейською країною, що має велике значення для європейської інтеграції. Україна — промислово-аграрна країна. Вона є одним з провідних експортерів деяких видів сільськогосподарської продукції і продовольства, зокрема, соняшникової олії. Народно-господарський комплекс країни включає такі види промисловості як важке машинобудування, чорна та кольорова металургія, суднобудування, автомобілебудування, авіабудування, виробництво техніки, обладнання для електростанцій, нафто-газової та хімічної промисловості. Україна є потужним виробником електроенергії. Налагоджено виробництво ракетноносіїв, супутників та обладнання для дослідження космосу. Україна є значним виробником зброї — танків, військово-транспортних літаків, зенітно-ракетних комплексів, оптичного обладнання.

Україна є одним із членів-засновників Організації Об'єднаних Націй, а також членом більше сорока міжнародних організацій. Саме тому вивчення дисципліни «Актуальні проблеми європейської інтеграції» неможливе без детального огляду України, як рівноправного члена європейського співтовариства.

Література [2; 11; 12; 22; 26; 27; 33; 43; 44]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Індивідуальна робота передбачає висвітлення українською мовою питань з дисципліни «Європейські організації та інститути управління», розміщених під заголовками «Теми рефератів» та «Завдання для самостійної роботи».

Метою індивідуальної роботи є розвиток і закріплення навичок самостійного вивчення теоретичного матеріалу, вміння поєднувати його із практичним застосуванням.

Підготовка до виконання індивідуальної роботи повинна розпочинатися на початковому етапі навчання – в період проведення установчих лекцій.

При виборі теми реферату рекомендується користуватися запропонованою тематикою, розробленою кафедрою країнознавства, а бо узгоджувати з кафедрою затвердження іншої теми роботи, яка відповідає дисципліни.

У структурі індивідуальної роботи входять: титульний листок, зміст, вступ, основні положення висвітлю вального питання, висновки, перелік використаної літератури, додатки. Робота може бути виконана в рукописному або друкованому вигляді.

Виконання роботи вимагає знання інформації в повному обсязі для можливості оперувати даними при участі в колоквіумах, виступах на семінарських заняттях.

Оцінювання індивідуальної роботи проходить за десятибальною шкалою:

Оцінка «10-9» ставиться за роботу, автор якої чітко виклав відповіді на поставлені питання; критично підійшов до вивчення матеріалу; зумів підкріпити теоретичний матеріал практичним застосуванням або ж власним спостереженням.

Оцінка «8-7» ставиться за роботу, автор якої чітко виклав відповіді на поставлені питання, але не зміг підкріпити теоретичний матеріал практичним досвідом.

Оцінка «6-4» ставиться за роботу, автор якої виклав відповіді на поставленні питання, але допустив помилки в тексті, недостовірні данні, використання 1-2 джерел інформації.

Оцінка «3-1» ставиться за роботу, автор якої не зміг самостійно підійти до завдання, не розуміється на матеріалі курсу, виклав матеріал 1 підручника.

Написання індивідуальної роботи (реферату), як одного із видів самостійної роботи студента, є обов'язковим, його написання повинно відповідати наступним вимогам:

1. Зміст роботи повинен відповідати назві теми.
2. Використання достовірних даних.
3. Правильна структура роботи, в якій є: вступ, висновки, список літератури.

Кількість аркушів – 15-20 у друкованому вигляді, шрифт 14, інтервал 1,5.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Амстердамський договір 1997 р.
2. Брюссельський договір 1948 р.
3. Головні органи Ради Європи.
4. Громадянство ЄС. Права громадян Європейського Союзу.
5. Договори про створення інтеграційних організацій: Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Євроатом.
6. Діяльність МАГАТЕ.
7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. (ДНЯЗ).
8. Діяльність консультативних органів ЄС.
9. Декларація Європарламенту про основні права і свободи (1989).
10. Екологічна політика ЄС.

11. Європейський соціальний фонд. Європейський інвестиційний банк.
12. Європейський Союз та Україна.
13. Єдиний Європейський Акт 1986 року.
14. Європейське співтовариство вугілля і сталі.
15. Європейське співтовариство з атомної енергії (Євроатом).
16. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).
17. Європейський економічний простір (ЄЕП).
18. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ).
19. Єдиний економічний простір (ЄЕП).
20. Єдиний європейський акт (ЄЄА) 1986 р.
21. Єдиний імпортний тариф ЄС.
22. Європейське економічне співтовариство (ЄЕС).
23. Євроінтеграційна стратегія України.
24. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ).
25. Європейська валютна одиниця (ЕКЮ).
26. Європейська валютна система (ЄВС).
27. Європейська валютна угода (ЄВУ).
28. Загальна аграрна політика ЄС.
29. Загальна науково-технічна і промислова політика ЄС.
30. Загальна соціальна політика ЄС.
31. Загальна транспортна політика ЄС.
32. Інститути Європейського Союзу.
33. Київський саміт з питань співробітництва Україна – ЄС (вересень 1997 р.)
34. Лондонська декларація про Європейську Раду (1997 р.)

35. Лісабонська сесія Європейської ради (березень 2000 р.): її головні завдання та наслідки.
36. Люксембурзьке засідання Європейської ради 1997 р.
37. Маастрихтський договір 1992 р.
38. Організація європейського економічного співробітництва.
39. Основи, цілі і принципи загальної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС.
40. Основні передумови для інтеграційного союзу.
41. Позиція ЄС щодо набуття членства Україною.
42. Поняття систем в міжнародних відносин: монополярність, біполярність та багато полярність.
43. Поняття міжнародної інтеграції.
44. Поняття фінансової інтеграції.
45. Прагнення України до повноправного членства в ЄС.
46. Правова основа відносин України та ЄС.
47. План Маршала 1948 р.
48. План Шумана 1950 р.
49. Паризький договір 1951 р.
50. «Рада Європи».
51. Стадії інтеграційних угруповань.
52. Співпраця ЄС з іншими міжнародними інтеграційними угрупованнями.
53. Співробітництво України та ЄС у реалізації Європейської політики безпеки та оборони.
54. Співробітництво України з Радою Європи.
55. Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері.
56. Співробітництво України та ЄС в екологічній сфері.

57. Торгівельно-економічне співробітництво України та ЄС.
58. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною (УПС) 1994 р.
59. Утворення Європейського Союзу.
60. Хвилі розширення Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Барановский В.Г. ЕС в системе международных отношений. М., Наука, 1986. 320 с.
2. Барановский В.Г. Западная Европа: военно-политическая интеграция. М., 1998.
3. Борко Ю.А. От европейской идеи - к единой Европе. – М. Деловая література. – 2003. – 464 с.
4. Волес В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союзі: Пер. За англ.. – К.: Основи, 2004. – 871 с.
5. Гаджиев К.С. Введение в геополитику. М. 1998
6. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції. Марина Марченко (пер. з англ..) К.: К.І.С., 2006. – 696 с.
7. Западноевропейская интеграция: проекты и реальность, - М., 1986 .
8. Европейский Союз: Справочник – путеводитель / Отв. Ред. О.В.Буторина. – М.: Деловая лит., 2003. -286 с.
9. Европейский Союз на пороге 21 века: выбор стратегии развития – Отвю ред.. Ю.А. Борко. – М., 2001. – 471 с.
- 10.Європейський Союз: консолідовані договори. – Наук. ред. В.Муравйов. – К.: Port – Royal, 1999. – 206 с.

11. Європейський Союз: Словник-довідник. За ред.. М.Марченка. – К.: К.І.С., 2005. – 142 с.
12. Копійка В.В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна. – К.: Юридюдумка, 2005. – 448 с.
13. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. – К.: Вид-во КНУ ім.. Т.Шевченка, 2002. – 253 с.
14. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч.посіб. – К.: Ін Юре, 2001. – 448 с.
15. Ланцов С.А., Ачкасов В.А. Мировая политика и международные отношения: Учеб.пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.
16. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності. А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А.Дудченко та ін.. – К.: Знання України, 2004. – 304 с.
17. Міжнародні організації: Навч. Посіб. За ред.. О.С. Кучика. – К.: Знання, 2005. – 497 с.
18. Міжнародні організації: Навч. Посіб. За ред.. Ю.Г.Козака. – Одеса: Астропринт, 2001. – 288 с.
19. Міжнародні організації економічного співробітництва Доповідник. Відп. Ред.. Н.Г.Діденко. – К.: НІПМБ, 2005. – 114 с.
20. Міжурядові регіональні організації: Навч. Посіб. За ред.. Б.І. Гуменюка. – К.: Вид-во КНУ ім.. Т.Шевченка, 2001 – 198 с.
21. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу. – К.: Таксон, 2005. – 280 с.
22. Проблемгармонизации законодательства Украины и стран Европы. Под. ред.. Е.Б. Кубко, В.В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – 529 с.
23. Циганкова Т.М., Гордєєва Г.Ф. Міжнародні організації. – К.: КНЕУ, 2001. – 340 с.
24. Шреплер Х.- А. Международные экономические организации: Справочник. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 455 с.

25. Українська дипломатична енциклопедія. В 2-х томах. Під ред. Л.В. Губерський. – К.: Знання України - 2004.

Додаткова

26. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць: Вип. 18. — Одеса: Юрид. літ., 2003. — 968 с.
27. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць: Вип. 19. — Одеса: Юрид. літ., 2003. — 432 с.
28. Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць: Вип. 13; 14 / За ред. С. В. Ківалова. — Одеса: Юрид. літ., 2002. — 976 с.
29. Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць: Вип. 15 / За ред. С. В. Ківалова. — Одеса: Юрид. літ., 2002. — 480 с.
- Афонин Э. А., Бандурка А. М. Мартынов А. Ю. Великая коэволюция. Глобальные проблемы современности: историко-социологический анализ. — К.: Парлам. изд-во, 2003. — 384 с.
30. Дергачев В. А. Глобальная геэкономика: Трансформация мирового экономического пространства. — Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. — 238 с.
31. Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. — Вип. 24; 25. — К., 2003.
32. Европейский Союз — Украина: охрана интеллектуальной собственности при реализации международных научных программ и проектов / Ю. М. Капица, Л. Ю. Федченко, К. С. Шахбазян. — К.: Интергид, 2002. — 78 с.

33. Европейское оборонное сотрудничество: Док. и коммент. / Под ред. С. Ю. Кашкина. — М.: Профобразование, 2004. — 71 с.
34. Економіка зарубіжних країн / За ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржепішевського. — К.: ЦНЛ, 2003. — 352 с.
35. Євро. Економічний вимір інтеграції. — К., 2003. — 80 с.
36. Європейська інтеграція: крок за кроком: Посіб. для журналістів / За ред. В. Замятіна. — К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2001. — 215 с.
37. Європейський вибір: Виступ Президента України Л. Д. Кучми у Верховній Раді України 12 червня 2002 р. Послання Президента України до Верховної Ради. — К.: Преса України, 2002. — 96 с.
38. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права: Навч. посіб. / Наук. ред. В. П’ятницький. — К.: Заповіт, 2000. — 103 с.
39. Економічна та адміністративна трансформація: рекомендації для України на шляху до Європи. — К.: Міленіум, 2004. — 100 с.
40. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища / Відп. ред. Н. Андрусевич. — Львів: Екоправо, 2004. — 192 с.
41. Иванов И. Д. Европа регионов. — М.: Междунар. отношения, 1998. — 191 с.
42. Камінський А. Основи міжнародних відносин. — Львів: ЛНУ, 2001. — 208 с.
43. Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2000. — 277 с.

44. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні відносини ХХ ст. — К.: Школяр, 1999. — 255 с.
45. Кравчук І. В., Парапан М. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС. — К.: Слово, 2004. — 320 с.